

Matej Ocvirk

»Največ so nam dali tisti, ki so od nas najmanj zahtevali.«

Celjska gimnazijska leta Vladimirja Pavšiča

OCVIRK Matej, prof. zgodovine in geografije, Vrhe
13, 3221 Teharje

**373.5(497.431):929Bor M.
929Bor M.**

**»NAJVEČ SO NAM DALI TISTI, KI SO OD NAS
NAJMANJ ZAHTEVALI.«**

Celjska gimnazijska leta Vladimirja Pavšiča

Prispevek obravnava otroška in gimnazijska leta znanega slovenskega pesnika, dramatika, pisatelja, prevajalca in literarnega kritika Vladimirja Pavšiča-Mateja Bora, ki jih je preživel v Štorah in Celju. Njegova literarna pot se je začela zelo zgodaj v otroških letih in razvijala skozi dijaška leta v Celju, ko še ni bil Matej Bor, ampak zgolj Pavšičev Mirko iz Štor. Članek prikazuje tudi Pavšičeve sošolce, sošolke in gimnazijske profesorje v luči Pavšičeve avtobiografije, šolanje na gimnaziji Celje in njegovo društveno udejstvovanje v Štorah. Zelo zgodaj se je v njem prebudila in začela razvijati literarna žilica. Po vrhu pa je bil v mladih letih tudi odličen športnik, tekač, član Sokolskega in Streškega društva Štore, pa tudi igralec v raznih dramskih igrah na odru.

Ključne besede: Vladimir Pavšič, Matej Bor, Štore, I. gimnazija Celje

OCVIRK Matej, BA History and Geography, Vrhe
13, 3221 Teharje

**373.5(497.431):929Bor M.
929Bor M.**

**»WE LEARNED THE MOST FROM THOSE
ASKING THE LEAST FROM US.»**

The grammar school years of Vladimir Pavšič

The article presents the childhood and the grammar school years of the famous Slovene poet, playwright, writer, translator and literary critic, Vladimir Pavšič-Bor (1913-1993)—years which he spent in Štore and Celje. His literary journey began early in his childhood and continued during his high school years in Celje, when he did not yet go by the name Matej Bor but was known as Pavšičev Mirko from Štore. Based on his autobiography, the article portrays Pavšič's school friends, his high school teachers, his time at I. gimnazija Celje (First Grammar School, Celje) and his extracurricular engagements in Štore. His literary talent budded from early on. In addition, he was a gifted athlete, runner, member of the Sokol gymnastic society and the Štore Gun Club, as well as an actor who performed on stage.

Key words: Vladimir Pavšič, Matej Bor, Štore, I. gimnazija Celje

Vladimir Pavšič, z umetniškim imenom Matej Bor, je bil znani slovenski literat, dramatik, pesnik, prevajalec, pa tudi pisec kritik, scenarijev, gledaliških del in del za otroke. Rodil se je 14. aprila 1913 v kraju Grgar pri Gorici na Primorskem. Otroška leta je preživel v Štorah in na Teharjah, v Celju pa je končal gimnazijo leta 1932. Po končani gimnaziji je študiral slavistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani in leta 1937 diplomiral. Med študijem je pisal v glasilo Akademski glas, predvsem literarno in gledališko kritiko. Po končanem študiju je sprva delal kot novinar. Pred vojno je služboval kot učitelj na gimnaziji v Kočevju. V začetku 2. svetovne vojne se je umaknil v Ljubljano in se priključil Osvobodilni fronti. V partizanskem gibanju je deloval v propagandnem in kulturnem odseku. V tem času si je nadel umetniško ime Matej Bor.¹

Med 2. svetovno vojno je deloval v partizanskem kulturnem in propagandnem odseku, leta 1942 pa izdal pod psevdonimom Matej Bor pesniško zbirko pod naslovom Previharimo viharje. Pod tem imenom je kasneje skozi ustvarjal. Po 2. svetovni vojni je delal na ministrstvu za prosveto LRS, postal direktor Ljubljanske drame (1946-1948), bil predsednik Društva slovenskih pisateljev in leta 1965 predsednik Zveze pisateljev Jugoslavije. Od leta 1965 je bil tudi redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Od leta 1948 je deloval kot samostojni književnik, se preselil v Radovljico in tam deloval do smrti. Izdal je še pesniške zbirke *Pesmi* (1944), *Bršljan nad jezom*, *Sled naših senc* (1958), *Podoknice tišini in Sto manj en epigram* (1985). Njegove najbolj znane drame so *Raztrganci*, *Težka ura*, *Gospod Lisjak*, *Zvezde so večne in Šola noči*. Za otroke je objavljajl v *Cicibani*, *Pionirju* in *Pionirskem listu*. V 80. letih je postal zagovornik venetske teorije izvora Slovencev in se lotil tudi dešifriranja etruščanskega jezika. Za svoje delo je bil večkrat tudi nagrajen, med drugim s Prešernovo nagrado in nagrado Prešernovega sklada. Umrli je 29. septembra 1993 v Ljubljani.²

Prihod na Štajersko

Izbruh 1. svetovne vojne in soška fronta, ki je v vrtnec posrkala tudi rojstni kraj Vladimirja

Pavšiča Grgar, so povzročili, da je družina Pavšič morala v begunstvo na Štajersko, natančneje na Teharje in Štore. Na Štajersko so prišli mati Ana in njeni otroci: Anica (roj. 4.6. 1908), Verena (roj. 1.9. 1911), Vladimir (roj. 14.4. 1913) in sestrična Pavšičev Karmela Fabjan. Najmlajša članica družine Pavšič Elizabeta se je rodila na Štajerskem. Oče Andrej Pavšič je ostal na fronti v Grgarju, kjer je preživel 1. svetovno vojno. Družina Pavšič se je veliko selila, najprej so bivali kot podnajemniki v hiši gostilničarke in trgovke Elizabete Gajšek v Prožinski vasi št. 1 na Opoki, kjer se je tudi rodila najmlajša članica Pavšičeve družine Ljudmila (roj. 12.6. 1915). Elizabeta Gajšek je bila dobrosrčna in postala tudi botra Ljudmili. Jeseni 1915 so se preselili v večje stanovanje na Teharje k družini Jančič. Med vojno so živeli še v hiši družine Kovacič v Čretu (danes Teharska cesta v Celju), vendar so se morali preseliti, ker je hišo kupil trgovec Hercog. Konec vojne so dočakali pri gostilničarski družini Mihelak v Čretu v bližini nekdanjega nemškega pokopališča.³ Poleg begunskih razmer, pomanjkljivih in težkih bivanjskih razmer so družino Pavšič prizadele še

Družina Pavšič na Štajerskem leta 1916. Vladimir desno od matere Ane. (Hrani Justina Doljak)

¹ *Matej Bor, Primorski slovenski biografski leksikon, 2. snopič, str. 104.*

² *Menart, Poslovilne besede, str. 912-915.*

³ *Kolenc, Od Vladimirja Pavšiča do Mateja Bora, str. 270.*

otroške bolezni. Pri bivanju pri družini Gajšek v Prožinski vasi so vsi otroci preboleli davico. Ko pa je družina bivala v Čretu pri družini Kovačič, je Vladimir preživel težko pljučnico, ko sta ga komaj rešila dva zdravnika. Nesreča ni prizanašala niti materi Ani, ki je padla po stopnicah in dlje časa ostala v bolnišnici. Družino je to potrla, za vse člane je skrbela najstarejša sestrična Karmela.⁴ Družina se je po vojni želela vrniti v Grgar, vendar je to preprečila priključitev Primorske k Italiji z Rapalsko pogodbo. Družini se je pridružil še oče Andrej, ki je dobil službo policijskega stražnika v Štorah leta 1919. Tako je družina Pavšič dokončno ostala na Štajerskem. Preselili so se v Štore, kjer so dobili večje in dostojnejše stanovanje.⁵

Bil je Pavšičev Mirko iz Štor

Vladimir Pavšič je v svoji avtobiografiji opisal Štore kot neprivlačen in nezanimiv kraj, kjer stoji le železarna s svojimi dimniki in neugodno geografsko lego v soteski ob vedno motni reki Voglajni. Ob tem pa se je še nekaj let po propadu stare monarhije kazal in čutil močan nemški vpliv. Vse življenje mu je v spominu ostala Šolinčeva Mici, ki ga je ob prihodu v Štore ozmerjala z nemško besedo »windischer Hund«. Lepša in prijetna pa mu je bila okolica z gozdovi in hribi okoli Štor, ki so bili zanj pravo razodetje.⁶ Mirko, kot so Pavšiča klicali v mladih letih, je s svojimi starši živel v Kresnikah, hišna številka 42 (danes Ulica XIV. divizije št. 52 v Štorah) v predelu Štor, ki se še danes imenuje Kurja vas. Hiše in druge stavbe so bile pozidane na žlindri in lešu iz železarne, s katero so zasipavali močvirni svet Voglajne. Živeli so v spodnjih prostorih hiše, na vrhu pa je živela upokojena učiteljica Steska. Ko je umrla, so se preselili v njeno zgornje stanovanje. Tukaj je družina živela do nemške okupacije leta 1941. Sosednja hiša je bila policijska postaja, kjer je delal Vladimirjev oče. Mati je bila doma, dodaten denar in hrano pa je prislužila z delom pri kmetih v okoliških vaseh (Ogorevc, Blagovna, Prožinska vas in Kompole). Navajena je bila trdega dela in gruntarskega življenja še iz rojstnega Tolminskega Loma. Pavšič je osnovno šolo obiskoval na Teharjah in v Štorah. Svoja osnovnošolska leta je v avtobi-

ografiji opisal z besedami: »Tistih štirih let, ki sem jih presedel v štorovskih šolskih klopeh, se le malo spominjam, verjetno zato, ker sem bil prisoten pri pouku večji del le z s svojim telesom, pa tudi to je komaj čakalo vsak dan, da plane iz klopi na plano, tja kjer je bil moj duh. Bil pa je seveda kje v hosti, kjer je venomer kaj snoval. Najrajši kakšne gradove, poti okoli njih ali pa me je oblekel v generalsko uniformo – kar se da bliščečo – v kateri sem potem korakal na čelu svojih vojska«. Osnovnošolskih dni se spominja po pomanjkanju ustreznih prostorov. Med odmori so se na šolskem dvorišču največ igrali črnega moža. V spominu je ostal učitelj Zdolšek, ki je rad prepeval in bil velik ljubitelj narave. Iz njegovih ust je prvič slišal štajerske, koroške in planinske pesmi ter besede Solčava, Ljubno, Savinja, Skuta, Logarska dolina, ki so mu bili kot primorskemu prišleku tuje in neznane. Nadučitelj Potočnik je bil mož z veličastno brado, resen in strog. Mirko je imel pred njim strahospoštovanje in je bil avtoriteta. Nadučitelj Ljudevit Potočnik ga je pripravil tudi na sprejemni izpit na celjsko gimnazijo.⁷

Poleg branja in zanimanja za književnost je bilo močno Mirkovo področje tudi šport in športne aktivnosti. S svojimi vrstniki je igral igre z žogami, pozimi sankal in smučal, se kopal v Voglajni in potepal po okoliških gozdovih, kjer je nabiral v poletnih mesecih borovnice, jagodičevje in druge gozdne sadeže. Kot športnik je bil predvsem dober orodni telovadec in tekač.⁸ Kot celotna družina Pavšič se je tudi Mirko udeleževal v štorskih društvih, predvsem v športnem nogometnem kolektivu Soča, ki so ga ustanovili mladi primorski rojaki v Štorah, Sokolskem društvu Štore-Teharje in Strelnski družini Štore, kjer je bil član društvenega odbora tudi njegov oče Andrej Pavšič, ki je bil vodja štorske policijske postaje.⁹ Vladimir je bil v mladih letih odličen atlet in sprinter, ki je bil tudi lastnik štorskega rekorda na 100 metrov s časom okrog 12 sekund med obema vojnoma. Nastopal je tudi v ekipi štorskega Sokola v štafetnem teku 4x100 metrov. V štorskem Sokolu je opravljal funkcijo matrikarja, kjer je vodil člansko število in

⁴ Stoletni Bor, str. 10-12.

⁵ Stoletni Bor, str. 12.

⁶ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 3 in 5.

⁷ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 16-17.

⁸ Stoletni Bor, str. 30-31.

⁹ Ocvirk, Primorske družine na Teharjah in v Štorah, str. 58-59.

Strelška družina Štore leta 1931 ob svoji ustanovitvi. Vladimir Pavšič stoji 3 z leve v zadnji vrsti. Njegov oče Andrej Pavšič sedi 3 z desne v 2. vrsti. (Železarski muzej Štore)

drugo društveno evidenco.¹⁰ V sokolskem društvu je vztrajal zaradi športnih aktivnosti in spoštovanja do športa. Vedno bolj pa je postajal trn v peti sokolskim funkcionarjem v Štorah ne samo zaradi levičarskih pogledov in idealov, ampak tudi, ker se je s somišljeniki posmehoval in smešil razne sokolske slovesnosti in druge prireditve v spomin na kralja Aleksandra in druge kraljeve člane dinastije Karađorđević.¹¹

Med šolskimi počitnicami si je Mirko dodaten denar za šolske izlete in potepanja po hribih prislužil z delom v Šamotni tovarni Štore. Iz knjige zaposlenih Šamotne tovarne je razvidno, da je delal v tovarni med 25. julijem in 10. avgustom 1929 ter med 19. avgustom in 6. septembrom 1930. V evidenci pa je napaka pri rojstnem podatku, naveden je rojstni dan 13. april 1912, pravilen bi moral biti 14. april 1913. Pravilno vpisan je rojstni kraj Grgar.¹²

V Štorah je največ prijateljeval s Karlom Jugom¹³, ki je bil sicer 4 leta mlajši in je bil prav tako primorski rojak, katerega družina je prebežala na Štajersko pred italijanskim terorjem in fašizmom. Karel je odraščal v železničarski družini, oče Štefan je bil kretničar in je kasneje postal znan športni delavec in pedagog. Jugovi so stanovali v hiši poleg Pavšičev, kasneje pa v isti stavbi. Poleg športnega druženja sta skupaj nastopala v gledaliških in odrskih predstavah, zlasti pri Sokolih. Karel Jug je imel kot sin železničarja zastoj karte za vožnjo z vlakom in se je vozil po kostume v Ljubljano.

¹³ Karel Jug je bil slovenski športni delavec, pedagog, športni publicist in ustanovitelj športnih društev v Celju, ki se je rodil 5. septembra 1917 primorskemu staršem. Po končani gimnaziji v Celju je študiral pravo v Ljubljani, nato pa telesno vzgojo v Beogradu. Mladostna leta je preživel v Štorah, kjer se je udeleževal v tamkajšnjih društvih, zlasti športnih SK Štore in Sokolih. Po 2. svetovni vojni je bil predavatelj telesne vzgoje, športni pedagog in trener, pedagoški svetovalec za telesno vzgojo v Celju. Kot športni trener se je udeleževal zlasti v atletiki, nogometu in bil športni dopisnik v Celju. Leta 1972 je prejel Bloudkovo nagrado za razvoj šolske telesne vzgoje in delovanju na področju športne vzgoje. Umrl 7. marca 1987 v Celju (Ocvirk, Primorske družine in priimki na Teharjah in v Štorah, 2015, str. 35-38).

¹⁰ Štore. Nova doba, 23.2. 1931, str. 3.

¹¹ NUK, Ms 1956. Kratka biografija, str. 1.

¹² SI_ZAC/758 Železarna Štore. A. Š. 5, signatura 19, Šamotna tovarna, Seznam zaposlenih 1917-1945.

Hiša v Štorah, kjer je živela družina Pavšič med obema vojnama. (Foto: Matej Ocvirk, 2018)

Enkrat ga je sprejel tudi znani slovenski pesnik in prevajalec Oton Župančič, ki je bil takrat dramaturg Slovenskega narodnega gledališča in upravnik ljubljanske Drame. Pripovedoval mu je, kako igrajo v Štorah, kakšno dvorano imajo in druge skromne gledališke pogoje. Tako so štorski gledališčniki in igralci dobili zastoj kostume in druge gledališke pripomočke.¹⁴ V posebnem spominu mu je ostal Karlov oče Štefan Jug, ne samo zato, ker je bil prav tako primorski rojak, ampak tudi zaradi človeških lastnosti in svojevrstnega razumevanja jezika in ustvarjanja novih besed. Štefan Jug je bil veseljak, rad je prepeval, se igral in lovil z otroki. Bil je pravo nasprotje drugih odraslih, ki so otroke največkrat odganjali, kaj se šele z njimi igrali. V spominu se mu je utrlil po branju časopisa Jutro, ki ga je največkrat bral v svoji železniški čuvajnici in ustvarjanju svojih lastnih novih besed. Zelo so ga motile nemške besede ali spačenke, ki so jih uporabljali

na Štajerskem, zato si je izmišljal svoje slovenske besede. Za besedo sprehod, nem. špacirgang, si je izmisлил besedo »lepa okolica«, železniško nasutje »lešveg«, po katerem je hodil v službo, je prekrstil v pešadijo. Besede je razumel včasih tudi po svoje. Nekoč je Pavšiča vprašal, če hodi na komunistično gimnazijo, mislil je humanistično. Nad svojo ženo, ki je bila bolna, je uporabljal besedo simultanka. Hotel je reči simulantka.¹⁵

Dijaško delovanje in literarni začetki na gimnaziji Celje

Med obema svetovnima vojnama so v Celju delovale naslednje srednje šole ali oblike izobraževanja: I. državna gimnazija, Dvorazredna trgovska šola, Obrtno nadaljevalna šola, Zavod šolskih sester, Gostinska šola, ki je bila ustanovljena leta 1923 in državna Rudarska šola Celje z ustanovno letnico 1919. Tako je število dijakov vseskozi naraščalo, ve-

¹⁴ Kajba, Mesarec in Vengust: Karel Jug-osebnost mojega kraja, str. 8.

¹⁵ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 7-8.

čjega dijaškega doma v Celju ni bilo. Za namestitev dijakov je bilo poskrbljeno le na rudarski šoli, kjer je bil internat v sklopu šole in tudi v Zavodu šolskih sester. Nekdanji nemški dijaški dom je leta 1919 pripadel rudarski šoli. Tisti dijaki, ki niso bili iz Celja, so bili podnajemniki pri celjskih meščanih ali sorodnikih, ali pa so bili vozači. Največ so se vozili z vlakom, deloma tudi že z avtobusom z vzpostavitev novih avtobusnih linij iz Celja v okolico.¹⁶ Med vozače je spadal tudi Pavšič, ki se je vozil z vlakom iz Štor v Celje skupaj s sestrami in drugimi dijaki iz Štor. Pri čakanju na vlak so radi prepevali, takrat pa se je tudi naučil »špricati« pouk. V višjih letnikih gimnazije je skupaj z drugimi dijaki kdaj odšel na krajši potep na Stari grad, pa tudi kdaj zavil v gostilno. Takrat si je upal tudi sam napisati opravičilo in ponarediti očetov podpis, čeprav je bil sin policista. Oče ni hodil veliko na govorilne ure, le enkrat se je oglasil pri razredniku. Ta mu je dejal, da Mirko napreduje, le da je večkrat odsoten. Oče ga ob tem spoznanju ni nadrl, le povprašal ga je o izostanku od pouka, je zapisal Pavšič v svojo avtobiografijo.¹⁷

Na gimnaziji Celje so delovale različne dijaške organizacije in društva s svojimi krožki in drugimi odseki. Namen dijaških organizacij ni bil samo izobraževalni z vključevanjem dijaškega druženja in sodelovanja, ampak tudi vzgojni z nacionalno vzgojo mladine v novem jugoslovansko usmerjenem duhu, povezovanju in vrednotah. Leta 1919 sta bili na celjski gimnaziji ustanovljeni napredna nacionalna jugoslovansko usmerjena dijaška organizacija Sloga in Zveza jugoslovanskih srednješolskih organizacij, katere sedež je bil leta 1920 prenesen v Beograd. Leta 1919 je bila ustanovljena tudi podružnica Ferijalne zveze. Namen Ferijalne zveze je bil, da so dijaki preko potovanj in izletov spoznavali svojo domovino in se usposabljali za delo in udejstvovanje v različnih organizacijah ter čim koristneje izrabili prosti čas. Versko oziroma katoliško usmerjeni dijaki so se povezovali v Marijanski kongregaciji, ki je obstajala na gimnaziji že v Habsburški monarhiji po letu 1913. V šolskem letu 1927/28 se je na gimnaziji ustanovilo dijaško društvo Svit. Namen tega dijaškega društva je bil dijake poučevati v leposlovju in sorodnih vedah,

petju, glasbi in dramatiki. V društvu so delovali naslednji krožki: literarni, retorični, pevski in glasbeni, dramski in psihološko-pedagoški.¹⁸ Na gimnaziji so delovali še podmladek Rdečega križa, podmladek Jadranske straže, dijaški orkester pod vodstvom ravnatelja Glasbene Matice v Celju Karla Sancina, Mrkonjičev steg skavtov in planincev ter podmladek Aerokluba Celje, ki se je ustanovil v šolskem letu 1937/38. Aeroklub je bil med celjskimi dijaki zelo priljubljen, saj se je ob ustanovitvi sekcije včlanilo kar 138 dijakov.¹⁹

Pavšič se je že v zgodnjih dijaških letih začel zanimati za književnost in literarno pisanje, zato je tudi aktivno deloval v literarni in socialni sekciji jugoslovansko usmerjene dijaške organizacije Sloga. Tukaj je spoznal dobrega prijatelja in človeka podobnega razmišljanja Adolfa Jakhela²⁰, z vzdevkom Dolfeja, ki je bil sicer starejši in dva letnika višje v gimnaziji. Kmalu ju je povežalo zanimanje za književnost, podobni duhovni interesi ter tudi sorodna politična razmišljanja. V socialni sekciji društva so večkrat razpravljali o socialnih vprašanjih, gospodarski krizi in slabem gospodarskem položaju in bivanjskih razmerah delavstva. Tukaj je prvič prišel tudi v stik z levo usmerjenimi pogledi in idejami, po drugi strani pa tudi z svobodomiselnimi in celo anarhističnimi. Leta 1930 je s pomočjo prijatelja Dolfeja postal celo predsednik dijaške organizacije Sloga, vendar je kmalu prišel v spor s sinovi bogatih celjskih advokatov, trgovcev in drugih državnih uradnikov. Zato je kmalu odstopil z mesta predsednika in tudi izstopil iz dijaške organizacije Sloga.²¹

Pavšič je že zelo zgodaj odkril zanimanje in talent za književnost. Kmalu je začel pisati pesmi, predvsem kratke zgodbe, v gimnazijskih letih pa se je lotil tudi drame. Pisal je pesmi z ljubezen-

¹⁸ *Izvestje gimnazije Celje, 1918/1919-1927/28, str. 27.*

¹⁹ *Izvestje gimnazije Celje, 1937/38, str. 32-33.*

²⁰ *Adolf Jakhel (1910-1942) je bil komunistični politični organizator in partizanski borec z vzdevkom Dolfe. Med šolanjem na gimnaziji Celje je prijateljeval z Vladimirjem Pavšičem. Zaradi komunističnega delovanja je bil izključen z ljubljanske univerze. V začetku vojne je organiziral KPS Grosuplje in postal komandir Grosupeljske čete. Padel je 8. februarja 1942 v Medvedici pri napadu na Turjak kot komandir 3. čete Štajerskega bataljona (Novak, 1982/83, str. 160-161 in Kolenc, Od Vladimirja Pavšiča do Mateja Bora, 2009, str. 272).*

²¹ *NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 26.*

¹⁶ *Brežnik, Lopan, str. 11 in 23.*

¹⁷ *NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 20-21.*

sko tematiko, kratke zgodbe pa so bile prežete z detektivsko tematiko. Enkrat je poslal v časopis Jutro kratko detektivsko zgodbo in uredništvo jo je objavilo. Objavljena je bila s polnim imenom in priimkom. Tega doma ni povedal. Ko je to oče prebral, je bil ves razburjen, ko je bilo v časopisu črno na belem njegovo ime in priimek. Čeprav je bil Pavšičev oče Andrej po naravi odtujen in zadržan, pa je bil kljub tem svojim lastnostim ponosen na sinove leposlovne začetke, poskuse in prve objave. V mladosti se je tudi sam okorno loteval pisanja, a je svoje pisanje kmalu opustil.²² V prvem letniku gimnazije ga je pretresla smrt sošolca. V njegov spomin je napisal tudi pesem, ganljiv nekrolog.²³ Pavšičev zgodnji literarni vzornik in ideal je bil Ivan Cankar, ki ga ni pritegnil samo s svojo realistično, čustveno in estetsko opojno besedo, ampak zlasti s svojimi političnimi prepričanji, nazori in besedami o socialnih stiskah, bedah in pomanjkanju delavcev, malih kmetov in drugih ljudi razvrednotenih ljudi na robu preživetja. Tudi sam Pavšič je odraščal in doživljal življenje delavcev in proletarskih družin v Štorah in Celju in ob tem tudi sam začel razvijati socialno čutečo tematiko razmišljanja in pisanja, tudi nezadovoljstva, ob tem pa se je v njem prebudil tudi prezir in sovraštvo do meščanskega sloja in meščanskih dijaških vrstnikov. To njegovo prepričanje in prezir se je pokazal tudi v delovanju dijaški organizaciji Sloga. O tem je tudi zapisal v svoji avtobiografiji. »Zakaj sem že zgodaj zasovražil buržoazijo, ne vem, toda vem, da sem jo sovražil in preziral iz dna duše. Namenoma sem se slabo oblačil. Da ne bi bil podoben »buržujem«, namenoma si nisem kupil niti aktovke za knjige, nisem hodil na plesne vaje...«

Skrivna in nesrečna ljubezen do sošolke Nade je bila osnova za nastanek prve socialne drame z naslovom Mara. Drami je dal drugo ime, prav tako je spremenil socialno okolje. Prava ljubezen Nada je bila iz trgovske družine, v drami pa je Mara sirota iz delavskega okolja. Zadnje dejanje je odmaknjeno v okolje hrvaškega Zagreba. Rokopis drame se je ob začetku vojne izgubil, ostala pa je ocena drame. Pavšič je dal dramo na vpogled literarnemu krožku na gimnaziji, kjer jo je ocenil njegov prijatelj Dolfe, ki ga je precej spodbujal k pisanju. Jakhel

je napisal o drami obširno, temeljito in pozitivno kritiko. Pavšič je tudi nastopal tudi v gledaliških predstavah. V Dolfovi enodejanki s tematiko odhajanja v tujino, ki je bila napisana pod močnim vplivom Ivana Cankarja, je nastopal uspešno tudi na celjskem gledališkem odru, slabše pa se je odrezal v komediji Vozel P. Petrovića.²⁴

Leta 1929 je objavil pesem v prozi z naslovom Nekdaj v beograjskem mesečniku Preporod. Pod pesem se je podpisal Vladimir Pavšič, kot kraj pa je navedel Celje. Pesem, ki je brez verzov in rim, govori o pesnikovem počutju, čutenju sveta in njegovem ustvarjanju.²⁵

NEKDAJ'

*Kadar sem sam, sem tih, kakor zimske sape ...
V gozdu, na polju, v sobi – povsod sem doma. Usta
mi molče, roke so mirne, a srce trepeče in čuje
njene glase, duša gleda nje, oči, nje smehljajoča
ustma ...*

*To sem pisal nekdanj... Davno je od tedaj in v
moji duši je zavladata tema, praznosta je pregnala
trepetajoče
tihe sape... objela je strane ljubezni...
Nekdaj sem pisal pesmi... v travi, v gozdu, v sobi...
Ubiral sem strune in pošiljal ji mile glasove skozi
Tihe dneve...*

V višjih letnikih gimnazije se je začel zanimati za rusko literaturo in jo tudi brati. V petem letniku gimnazije se je začel učiti ruskega jezika in prav toliko se je naučil ruščine, da je lahko bral ruske pesnike in literate v izvirnikih. Bral je romane in druge zgodbe Fjodorja Dostojevskega, Tolstoja, zlasti pa drame in pesmi Mihaila Lermontova in Aleksandra Puškina. »Od njiju sem bil naravnost pijan od blagovozvočne čarovnije njunih verzov, čeprav sem večinoma bral besede tako, kot se pišejo. Brez vokalnih sprememb.« Z Rusijo ga je torej vezala bolj književnost kot politika, kar deluje protislovno. Čeprav je v gimnazijskih letih postal levičar s komunističnimi ideali, mu je bilo žal stare carske Rusije, ki je ustvarila književne velikane, kot so bili Dostojevski in Puškin in jo je želel v literarnem smislu ponovno obnoviti in obuditi. Posebej pri

²² Stoletni Bor, str. 24.

²³ Stoletni Bor, str. 31.

²⁴ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 20-22.

²⁵ Stoletni Bor, str. 31.

Opoški most na reki Voglajni, kjer se je rad zadrževal Vladimir Pavšič (Foto: Matej Ocvirk, 2017)

srcu pa mu je bil tudi anarhični upornik Dostojevski s svojimi junaki in posebneži.²⁶

Posebno mesto v Pavšičevih literarnih začetkih zavzema reka Voglajna in Opoški most na omenjeni reki med Štorami in Prožinsko vasjo, kjer se Mirko rad zadrževal ure in ure, pisal in veliko bral. Rad je preživel veliko časa v naravi, se kopal v reki Voglajni, ki je bila nadomestek za morje in se družil z drugimi otroki. Ko pa je bil sam, pa je na Opoškem mostu rad prebiral Cankarja, pisal pesmi in druge literarne zvrsti.

Učni uspeh in predmeti

Po 1. svetovni vojni se je za celjsko gimnazijo začelo novo obdobje, saj se je znebila nemškega vpliva. Spremenil se je učni načrt in predmeti so se prilagodili jugoslovanski državi in novemu šolskemu sistemu. Gimnazija pridobi slovenski značaj, postane leta 1919 prva jugoslovanska gimnazija, na kateri so dijaki opravljali slovensko maturo. Gimnazija je bila v prvem povojnem letu še humanistična, kasneje pa so jo spremenili v realno, kjer so dodali nove predmete, francoščino namesto grščine

v 3. letniku, opisno geometrijo in obvezno risanje. Prav tako so dodali kot obvezni učni predmet telovadbo in tedenske ure srbohrvaščine. V šolskem letu 1920/21 so se deklice lahko prvič vpisale na gimnazijo kot redne učenke, naslednje leto pa sta bili ukinjeni še šolnina in vpisnina.²⁷

Gimnazija v Celju Pavšiču ni ostala preveč v lepem spominu, zlasti ker se ni posebno odlikoval v nobenem predmetu, razen slovenščini in nekaterih drugih jezikih. Pavšič je ob tem zapisal, da »Slovo od gimnazije ni bilo čustveno in jo je občutil kot nujno zlo«.²⁸ Celjsko gimnazijo je poleg Pavšiča obiskovala tudi njegova mlajša sestra Ljudmila Pavšič. Ljudmila je v šolskem letu 1929/30 opravila nižji tečajni izpit, tako imenovano malo maturo.²⁹ Prvi letnik gimnazije je Pavšič opravil z zadostnim uspehom. Najbolje je bil ocenjen pri telovadbi in pri slovenščini. Drugi letnik je izdelal z boljšim uspehom kot prvega, bil je ocenjen z dobrim uspehom. Pri telovadbi je bil ocenjen odlično, pri petju prav dobro. Pri slovenščini, zemljepisu, naravoslovju,

²⁶ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 25-26.

²⁷ Žižek, *Celjska gimnazija v obdobju med letoma 1918 in 1941*, str. 66-67.

²⁸ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 30.

²⁹ *Izvestje gimnazije Celje, 1929/30*, str. 46.

verouku in risanju je bil ocenjen dobro. Predmeti matematika, nemščina in francoščina so bili ocenjeni zadostno. Tako je Pavšič pri slovenščini večkrat pripravil prosta predavanja in referate. V šolskem letu 1928/29 je pripravil esej z naslovom Socialno vprašanje³⁰, v šolskem letu 1929/30 Literarna zgodovina v šoli³¹ in 1930/31 Problem kritike v slovenski literaturi³².

Pavšič v gimnazijskih letih ni preveč vzljubil matematike kot šolskega predmeta, po vrhu pa mu je povzročala tudi precej težav. V šolskem letu 1930/31 je imel tudi popravni izpit iz tega predmeta.³³

Prosti dnevi pouka so bili ob raznih državnih in verskih praznikih, takrat so bile razne šolske, državne ali druge raznovrstne proslave. Prosti dnevi pouka so bili občasno celo ob raznih volitvah. 10. in 12. septembra 1927 ni bilo pouka, ko so potekale volitve v ljubljansko in mariborsko oblastno skupščino.³⁴ Pouk je odpadel tudi zaradi vremenskih in drugih zunanjih vplivov. Med 15. in 18. februarjem 1929 ni bilo pouka zaradi prometnih težav in pomankanja premoga. 23., 24. in 25. septembra ter 3. oktobra 1933 je pouk preprečila poplava, vodna ujma pa je dijake »pustila doma« tudi 12. novembra 1934.³⁵

Pavšiču so bili zelo pri srcu šolski izleti in ekskurzije, ki so bili največkrat organizirani meseca aprila ali maja. Ob zadnjem gimnazijskem izletu na Pohorje, je bil skoraj »ob glavo«. Takrat je tudi zamudil vlak, s katerim so se dijaki peljali na šolski izlet skozi Štore proti Mariboru. Ko je videl, da je že vlak odpeljal s postaje, je tekel po nasipu ob železniški progi hoteč se pognati na stopnico vlaka. Na vlaku je tudi zagledal svoje sošolce, ki so mu mahali. Razrednik Napotnik mu je zgrožen z rokami kazal, naj ne dela neumnosti. Ujel je zadnji vagon vlaka, se že zgrabil za ograjo vagona in se hotel povzpeti na vlak. Ker pa je bila hitrost vlaka že velika, obenem pa je tekel po nasipu z debelim gramozom, ga je

vrгло po progi, kjer je za nekaj trenutkov obležal nezavesten. Ves prizor je gledala tudi njegova družina in sosedi s strašanskim vpitjem.³⁶

Pavšičevi sošolci in sošolke

Število dijakov in dijakinj na celjski gimnaziji se je med obema vojnama vseskozi povečevalo. V šolskem letu 1918/1919 je bilo vpisanih dijakov 319. Ko se je Vladimir Pavšič leta 1924 vpisal na gimnazijo, je bilo dijakov 308, ko jo je leta 1932 končal pa jih je bilo 699. V šolskem letu 1940/1941 je bilo že 1428 vpisanih dijakov.³⁷ Dijaki niso prihajali samo iz Celja in širšega celjskega območja, ampak po kraju rojstva tudi iz tujine, predvsem drugih dežel Kraljevine Jugoslavije in čeških dežel. Precej dijakov je bilo slovenskih beguncev s Primorskega, predvsem Trsta z okolico, Krasa in Goriške ter nekaj koroških Slovencev. Na celjski gimnaziji so se pojavili tudi dijaki iz Rusije, ki so na slovenska tla prebežali pred rusko komunistično revolucijo in sovjetskih rdečim terorjem. Ruski dijaki so bili pravoslavne vere, Pavšičeva sošolca sta bila Olga Okulič, hči inženirja Josipa Okuliča iz Krasnojarska iz Sibirije in Georgij Tal, sin Georgija Tala trgovca v Radečah, ki je bil rojen v Carskojem Selu.³⁸

Pavšič je maturo na celjski gimnaziji končal leta 1932. Pisni maturitetni izpiti so potekali med 13. in 15. junijem, ustni pa 17. in 21. junijem. Popravni izpiti mature so bili 30. in 31. avgusta. Predsednik izpitnega odbora je bil Pavle Vujevič, drugi člani pa so bili Jožef Napotnik za francoščino, Ivan Mlinar za zgodovino in zemljepis, Kajetan Gantar za slovenščino in Pavel Holoček za nemščino. Na ustnih izpitih so dijaki morali pokazati tudi znanje iz narodne zgodovine in splošne zgodovine z geografijo Jugoslavije.³⁹ Zadnji letnik gimnazije in maturo je skupaj s Pavšičem končalo kar nekaj primorskih rojakov in rojakinj, med njimi Bruno Vatovec⁴⁰ in

³⁶ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 42-43.

³⁷ Žižek, Celjska gimnazija v obdobju med letoma 1918 in 1941, str. 77.

³⁸ SI_ZAC/0845 I. gimnazija Celje, A. Š. 62, dnevnik 62/181.

³⁹ SI_ZAC/0845 I. Gimnazija Celje, A. Š. 46, katalog 1931/32.

⁴⁰ Bruno Vatovec se je rodil 17. oktobra 1913 v Trstu, očetu Francu, ki je bil policijski uradnik. Pred fašističnim preganjanjem se je družina naselila v Celju. Umrl kot mlad obetaven pravnik leta 1936 zaradi jetike (Spet mlada žrtev jetike, Tedenske slike Domovini, 5.11. 1936, str. 1).

³⁰ Izvestje gimnazije Celje, 1928/29, str. 20.

³¹ Izvestje gimnazije Celje, 1929/30, str. 21.

³² Izvestje gimnazije Celje, 1930/31, str. 9.

³³ Izvestje gimnazije Celje, 1930/31, str. 38.

³⁴ SI_ZAC/0845 I. gimnazija Celje, A. Š. 62, dnevnik 62/181.

³⁵ Žižek, Celjska gimnazija v obdobju med letoma 1918 in 1941, str. 70.

Vladimir Žvab, oba iz Trsta; prvi je odšel študirat pravo v Ljubljano, drugi pa na pomorsko vojno akademijo. Marija Kerševan⁴¹ je hodila privatno na celjsko gimnazijo in je bila najstarejša dijakinja v letniku. Vladimir Černigoj iz Trsta se je po končani maturi posvetil študiju telesne kulture. S Pavšičem je maturo končal še en primorski rojak Julij Savelli⁴², rojen v Čelebiću, ki je odšel študirat pravo. Valeska Lavrenčič je bila hčerka znanega celjskega profesorja na meščanski šoli in kasneje na rudarski šoli Celje Rudolfa Lavrenčiča, ki je poučeval geologijo, matematiko in fiziko in je bil prav tako primorski rojak iz Kamenj pri Ajdovščini.⁴³

Državna realna gimnazija Celje leta 1931 (Izvestje državne realne gimnazije v Celju za šolsko leto 1930/31, Celje 1931, str. 1)

Skupaj s Pavšičem je maturo na celjski gimnaziji končal Rudolf Fajs⁴⁴, kasneje šolnik, prevajalec in urednik mladinskih listov, Franc Bolha, ki se je zaposlil v državni službi, Karolina Gornik iz Malih Braslovč, Ivana Jelen⁴⁵ iz Polzele, Marija Kodrič⁴⁶ iz Nove vasi pri Šentjurju, Štefan Koren iz Radeč (študij tehnike), Ladislav Koželj iz Šentjurja (študij prava) in Kristina Levec, s katero sta ostala v stikih še po končani gimnaziji preko dopisovanja. Kristina je bila najboljša dijakinja v razredu. Po videzu je bila bleda in preveč postarana kot druge dijakinje, odlikovalo pa jo je pisanje. Blizu s Pavšičem sta si bila po duhu, poeziji, različna pa po religioznosti. Kasneje je Kristina Levec postala nuna. Pisala mu je iz Argentine ob izidu zbirke *Sled naših senc*, posebej ji je bila všeč pesem *V poletni travi*.⁴⁷ Drugi sošolci so bili Dragotin Kralj iz Brega pri Celju (tehnična fakulteta), Milan Langus iz Družmirja pri Šoštanju (tehnična fakulteta), Terezija Okorn iz Prekorja, Tugomer Prekoršek iz Žalca (študij prava), Jožef Rednak iz Vinske Gore (umetnostna akademija), Vanda Rožman iz Kranja, Olga Šmigovc, Jožef Tauschmann iz Celja (vsi študij glasbe), Avgust Turnšek iz Brega pri Celju (teh-

⁴¹ Marija Kerševan z redovnim imenom Justa je bila slovenska redovnica, učiteljica in šolska sestra, ki se je rodila 25. oktobra 1904 v Trstu. Končala učiteljske pri šolskih sestrah v Mariboru, gimnazijo v Celju, študirala na Visoki pedagoški šoli v Zagrebu in diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Poučevala je na sestrskih zavodih v Celju, Ljubljani, Tomaju in Trstu. Leta 1941 se je zatekla v sestrski zavod v Tomaj, ob njegovi ukinitvi po 2. svetovni vojni pa v Trst. Umrila je zelo mlada 24. avgusta 1949 v Trstu (Primorski slovenski biografski leksikon, 1982, 8. snopič, str. 39).

⁴² Dr. Julij Savelli (1912-1993), je bil pravnik, učitelj, pevovodja in ustanovitelj več slovenskih pevskih zborov v Argentini, ki se je rodil 14. julija 1912 v Čelebiću. Po končani gimnaziji v Celju diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani, leta 1938 pa še doktoriral. Med 2. vojno je bil član Slovenske legije, maja 1945 je odšel preko Celovca in Italije v Argentino. Že na celjski gimnaziji je vodil manjši pevski zbor dijaškega društva Svit, ki mu je tudi predsedoval. V Argentini je ustanovil več pevskih in cerkvenih zborov, bil njihov zborovodja. Je tudi ustanovitelj najbolj znanega pevskega zbora Gallus v Argentini, katerega je bil 36 let zborovodja. V emigraciji je sodeloval s Slovensko ljudsko stranko in vodjem Miho Krekom. Umril je 4. aprila 1993. (Spomin na dr. Julija Savellija, Svobodna Slovenija, 2012, št. 28, str. 2).

⁴³ Hribar, Ocvirk in Cerovac, Rudarstvo v Savinjski dolini, str. 41.

⁴⁴ Rudolf Fajs je bil učitelj, prevajalec in urednik mladinskih listov, ki se je rodil 9. marca 1911 v Šmarjah pri Jelšah. Po končani gimnaziji je študiral pravo in diplomiral leta 1938. Po službovanju v upravni službi se je usmeril v pedagoški poklic. Poučeval je na OŠ v Ronkih, trgovski šoli v Trstu in srednji šoli Ivan Cankar. Leta 1949 je ustanovil Literarne vaje kot glasilo razredov med poučevanjem slovenščine na srednji šoli. Kasneje so Literarne vaje izhajale kot tiskane za vse srednje in strokovne šole na Tržaškem in kasneje na Goriškem. Umril je 4. januarja 1960 v Ljubljani (Rudolf Fajs. Novi list, 7.1. 1960, str. 4).

⁴⁵ Ivana Jelen je bila redovnica, ki se je rodila v Založah pri Polzeli 13. avgusta 1910. Njeno redovniško ime je bilo sestra Stanislava.

⁴⁶ Marija Kodrič je bila inženirka agronomije, učiteljica in redovnica, ki se je rodila 5. maja 1911 v Črnlci pri Šentjurju. Po končani celjski gimnaziji je študirala na Agronomski in gozdarski fakulteti v Zemunu v Srbiji, kjer je leta 1937 diplomirala. Poučevala je na Kmetijsko-gospodinjki šoli v Svečini in na gospodinjstvih šolah v Zemunu in Ljubljani. Kasneje se na raziskovalnih institucijah ukvarjala agroekologijo, sodelovala pri pedološkem kartiranju Bele krajine in gozdnih območij Pokljuke, Jelovice, Pohorja in Snežnika. Leta 1966 je postala duhovna oskrbnica v Beogradu, leta 1975 pa vikarica vrhovne predstojnice v Rimu.

⁴⁷ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 39-40.

nična fakulteta) in Milica Vranjek iz Kranja, ki je šla študirat farmacijo.⁴⁸

Pavšičev sošolec je bil tudi Anton Aškerc, nečak pesnika balad in romanc, arhivista in duhovnika Antona Aškercarja iz bližine Rimskih Toplic. Bil je majhne postave, ni pa imel literarnega smisla za pisanje kot njegov sloviti stric. Pavšič je zapisal: »Pisal pa ni, čeprav bi lahko, ne da bi bilo treba spremeniti eno samo besedo. Ker ga je ves navdih, brž ko je prijel za pero, zapustil.« Bil pa je dober pripovedovalec, zlasti zgodb. Pavšič se spominja zanimivega dogodka, ko je učitelj francoščine Zelenik užalil Aškercarja z besedo kreatura. Anton Aškercar je vstal med poukom, pobral knjige in šel naravnost iz razreda k odvetniku. S pomočjo odvetnika je tožil učitelja in pravdo dobil na prvi stopnji, na drugi pa izgubil, češ da dijak nima pravice tožiti profesorja. Morda je bil celo to prvi primer celjske gimnazije, ko je dijak tožil profesorja.⁴⁹

Posebno je bila pri srcu Pavšiču nekaj časa sošolka Nada Naglič, ki se je z družino preselila na Koroško v Gornji Dolič, kjer so imeli trgovino. Enkrat sta jo obiskala skupaj s sošolcem Avgustom Turnškom, ko sta se peljala v Dolič z motornim kolesom. Vladimirja je obisk pri njej precej osmešil, saj je imel veliko tremo in nervozo. Takratni obisk se je tudi hitro končal. Kasneje sta si tudi večkrat dopisovala.⁵⁰

Vladimir Pavšič je imel precej sošolcev in sošolk, ki so bili kasneje znane in pomembne osebnosti na svojih področjih. Maksimiljan Lipičnik⁵¹ iz Celja je bil kasneje pomemben kipar, vodja kamnoseške delavnice in samostojni umetnik, v zadnjem

letniku gimnazije Egon Kunej⁵² glasbeni pedagog, ravnatelj Glasbene šole Celje in zborovodja, France Artnak⁵³ pravnik in sodnik Vrhovnega gospodarskega sodišča v Beogradu in Zveznega sodišča v Beogradu in duhovnik Justin Oberžan iz Loke pri Zidanem mostu.⁵⁴ Damjana Bebler⁵⁵, ki je postala znana zdravnica, Mirko Mejavšek⁵⁶ je bil začetnik

⁵² Egon Kunej je bil glasbeni pedagog, glasbenik in zborovodja, ki se je rodil 2. avgusta 1912 v Šmarju pri Jelšah. Po končani gimnaziji je študiral glasbo na Državnem konservatoriju v Ljubljani in diplomiral na pedagoškem oddelku. Po študiju je služboval v Šibeniku, po 2. vojni pa je začel poučevati na gimnaziji v Celju. Odlikoval se je zlasti kot glasbeni pedagog, ustanovil in vodil preko 20 let gimnazijski zbor. Leta 1946 je na mestu ravnatelja Glasbene šole Celje zamenjal Dušana Sancina in jo vodil do konca leta 1974. Pomembno vlogo odigral pri razvoju celjskega Mladinskega pevskega festivala. Za svoje delo je prejel številne nagrade in priznanja. Umrli je 15. 2. 1996 v Celju (Lenarčič, Profesor Egon Kunej – osemdesetletnik, 1993, str. 19).

⁵³ France Artnak se je rodil na Ponikvi pri Šentjurju 18. septembra 1911. V gimnazijskih letih v Celju je predsedoval gimnazijskemu društvu Sloga. 1937 se je diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani. Do okupacije je služboval kot pripravnik v Celju in Ljubljani. Po 2. vojni je služboval kot okrožni sodnik v Ljubljani, po letu 1970 pa kot sodnik Vrhovnega gospodarskega sodišča in Zveznega sodišča v Beogradu. (Petrovič, France Artnak-70 letnik, Zbor občanov, 1982, str. 5).

⁵⁴ Justin Oberžan je bil duhovnik, ki se je rodil 11. marca 1912 v Brišah pri Zidanem Mostu. V duhovnika posvečen leta 1936. Prav tako sta bila njegova brata duhovnika. Drago Oberžan je bil izseljeniški duhovnik na Nizozemskem in v Mariboru, Jožef Oberžan pa je kmalu umrl po posvetitvi (Loka pri Zidanem Mostu, Slovenski gospodar, 19. 8. 1936, str. 10).

⁵⁵ Damjana Bebler poročena Breclj je bila zdravnica in sanitarna inšpektorica, ki se je rodila 8. maja 1915 v Idriji. Bila je sestra znanega pravnika, politika, diplomata, jugoslovanskega komuniste in organizatorja partizanske vojske Aleša Beblerja (1907-1981). Oče Baltazar Baebler je bil tehnični direktor Cinkarne Celje med obema vojnoma, ko je z družino prišel iz Idrije. Po končani gimnaziji v Celju je študirala medicino v Beogradu in tam diplomirala leta 1940. Med 2. svetovno vojno je sodelovala v partizanskem gibanju. Delovala je kot sanitarna inšpektorica in službovala na oddelku za higieno hrane Centralnega higienskega zavoda. Objavila je več priročnikov in razprav s področja zdrave in otroške prehrane ter endemske golšavosti v Sloveniji. Umrli 29. marca 1984 v Ljubljani.

⁵⁶ Mirko Mejavšek se je rodil 14. julija 1913 v Katarini pri Sv. Križu pri Rogaški Slatini. Oče Lavoslav Mejavšek je bil tovarnar v Celju. Mirko Mejavšek je skupaj Bogdanom Mirnikom leta 1935 dal pobudo za oblikovanje jadralne letalske skupine v Celju, bil organizator letalstva v Celju med letoma 1928 in 1941 v Aeroklubu Celje, društveni odbornik in tudi graditelj jadralnih letal. Umrli je 11. marca 1991 v Celju. (Čeh Jože in Čeh Barbara, Aeroklub Celje, 2013, str. 6 in 14).

⁴⁸ Izvestje gimnazije Celje, 1931/32, str. 31.

⁴⁹ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 34-35.

⁵⁰ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 38-39.

⁵¹ Maksimiljan Lipičnik se je rodil v znani celjski kamnoseški družini 20. marca 1911 v Celju in je bil brat znanega kiparja Adalberta Lipičnika, ki je bil samostojni umetnik in kamnoseški delavec, ki se je rodil 31. julija 1917 v Čretu pri Celju. Oče Maks Lipičnik je imel v Celju kamnoseško delavnico, v kateri je tudi sam nekaj časa deloval. Po končani gimnaziji v Celju se je izobraževal na Dunaju, na zagrebški in beograjski akademiji. Leta 1947 je diplomiral na oddelku za kiparstvo na Akademiji upodablajočih umetnosti v Ljubljani. Po študiju je deloval kot samostojni umetnik in likovni pedagog. Umrli je 3. septembra 1971 v Celju.

jadralnega letalstva v Celju. V 2. in 3. letniku gimnazije je bil sošolec tudi vnuk Gustava Ipavca Božidar Ipavic (tudi Ipavec), katerega oče Josip Ipavec je bil okrajni zdravnik in zborovodja. Pavšičev sošolec je bil tudi Milutin Zabukovšek⁵⁷, doma iz Šmarja pri Jelšah, vendar je maturiral leto pozneje (1933), po končani gimnaziji je študiral pravo.

Profesorji celjske gimnazije

V obdobju med obema vojnama je na celjski gimnaziji poučevalo več kot 130 profesorjev in tudi nekaj profesorice. Nekateri so poučevali vrsto let, nekateri pa tudi zelo kratko obdobje. Zlasti gimnazijski profesorji z dolgo učno dobo so pustili velik pečat na sami šoli in se zapisali tudi v spomin marsikaterega dijaka. Nekateri gimnazijski profesorji, zlasti pa po 2. svetovni vojni, so postali tudi univerzitetni profesorji, zaposleni na raznih raziskovalnih institucijah in prepoznavni v akademski sferi. Nekateri profesorji so bili poznani kot strogi, resni in zahtevni, drugi bolj popustljivi, prijazni, ne preveč strogi; nekateri so več naučili, drugi manj.⁵⁸

Začasni ravnatelj v šolskem letu 1918/1919 je postal profesor Emilijan Lilek.⁵⁹ Ravnatelj je postal v času velikih političnih in drugih sprememb. Razpadla je Habsburška monarhija, v duhu nove jugoslovanske države pa je poslovenil celjsko višjo gimnazijo, ki je bila poprej trdnjava nemškega političnega in kulturnega kroga. Gimnazija se je

razdelila na slovenske in nemške razrede, vendar so nemške razrede kmalu zaprli, ker je zelo upadlo število nemških dijakov.⁶⁰ Naslednje šolsko leto je bil imenovan že nov ravnatelj Anton Jeršinovič,⁶¹ ki je ravnateljsko funkcijo opravljal do šolskega leta 1925/26 oziroma svoje smrti oktobra 1925. Kot ravnatelj se je posvetil predvsem materialni in socialni plati dijakov, zlasti revnejšega sloja in si prizadeval omogočiti čim boljše pogoje šolanja preko Dijaške kuhinje in Podpornega društva ubogih dijakov. Anton Zupan je zasedel mesto ravnatelja v šolskem letu 1926/27, ko je zamenjal začasnega ravnatelja Martina Mastnaka. Zupan je na gimnaziji poučeval tudi latinščino, nemščino, slovenščino in lepomis.⁶² Z odlokom ministrstva za šolstvo je bil Zupan junija 1932 upokojen, gimnazijski tajnik Mavricij Bergant pa je bil odpuščen iz državne službe. V letu po Pavšičevi končani maturi je bil na mesto novega ravnatelja celjske gimnazije imenovan profesor Franc Mravljak avgusta 1932.⁶³ Franc Mravljak je ostal ravnatelj do prihoda Nemcev v Celje aprila 1941. Ni bil samo profesor in ravnatelj, ampak je aktivno sodeloval tudi v političnem in društvenem življenju Celja, bil knjižničar celjske čitalnice, član uredniškega odbora Nove dobe, predsednik in blagajnik Dijaške kuhinje in marsikaj bi se še našlo.⁶⁴

Nekateri profesorji, ki so poučevali na celjski gimnaziji, so bili tudi doktorji znanosti in so bili znani v raziskovalni sferi. V 20. letih in v obdobju Pavšičevih gimnazijskih let je na gimnaziji poučevalo zelo malo profesorice, nadomestnih učiteljic in drugega ženskega pedagoškega osebja. Kot pomožni učiteljici sta vrsto let poučevali Frančiška Trdina in Vera Bolhar, prva telovadbo za učenke,

⁵⁷ Milutin Zabukovšek se je rodil 15. maja 1914 v Šmarjah pri Jelšah očetu odvetniku dr. Ivanu Zabukovski in učiteljici Anici Zabukovšek. Padel je kot partizanski borec septembra 1943 na Notranjskem (Vlado Novak, Celjski zbornik, str. 161).

⁵⁸ Žižek, Celjska gimnazija v obdobju med letoma 1918 in 1941, str. 72.

⁵⁹ Emilijan Lilek je bil šolnik, zgodovinar, etnolog in narodni delavec, ki se je rodil 15. oktobra 1851 v Zgornji Voličini pri Lenartu v Slovenskih goricah. Po končani gimnaziji v Mariboru je študiral zgodovino in zemljepis v Gradcu. Služboval je na učiteljskišči Wiener Neustadt, učitelj na privatni gimnaziji v Gradcu, suplent in profesor na gimnaziji v Sarajevu, poučeval zgodovino na sarajevski šeriatski šoli in višji državni gimnaziji s srbsko-hrvaškim učnim jezikom v Zadru, Četa 1909 je prišel v Celje kot pedagoško-didaktični vodja na nemško-slovenskih samostojnih razredih. Leta 1924 je bil upokojen. Umril je 14. februarja 1940 v Celju (Vladni svetnik Emilijan Lilek, Nova doba, 23. 2. 1940, str. 1-2, Vladni svetnik Emilijan Lilek, Izvestje državne realne gimnazije Celje, 1939/40, str. 3-4. in Emilijan Lilek, Jutro, 21. 2. 1940, str. 3).

⁶⁰ Omahen Zlatolas, Ravnatelj I. gimnazije v Celju, str. 262.

⁶¹ Anton Jeršinovič je bil klasični filolog in pedagog, ki se je rodil 5. decembra 1876 v Črnomlju. Po dovršeni gimnaziji v Novem mestu je študiral klasične jezike na Dunaju. Služboval je kot suplent v Kranju, na I. gimnaziji v Ljubljani, kot profesor v Kranju in od leta 1906 na II. državni gimnaziji v Ljubljani. Na gimnazijo Celje je kot profesor prišel leta 1919 in služboval do svoje smrti. V Celju se je udeleževal kot pevec v pevskih društvih in drugih kulturnih društvih; bil je tudi dopisnik v celjski časopis Nova doba. Umril je 26. oktobra 1925 v Celju (Ravnatelj A. Jeršinovič, Jutro, 27.10. 1925, str. 3 in Ravnatelj Anton Jeršinovič, Nova doba, 27.10. 1925, str. 2).

⁶² Izvestje gimnazije Celje, 1918/1919-1927/28, str. 29-31.

⁶³ Izvestje gimnazije Celje, 1932-1933, str. 2.

⁶⁴ Omahen Zlatolas, Ravnatelj I. gimnazije v Celju, str. 266.

Profesorji celjske gimnazije šolsko leto 1927/28. Sedijo od leve: dr. Nikolaj Omersa, Vinko Levičnik, Jožef Kardinar, ravnatelj Anton Zupan, Martin Mastnak, Pavel Holeček, Ivan Bračko. Stojijo prva vrsta od leve: Janko Orožen, Peter Kovačič, M. Milenković, Srečko Brodar, J. Tominšek, Franc Mravljak, Jožef Napotnik, dr. Karel Zelenik. Stojijo 2 vrsta od leve: dr. Roman Savnik, Vilko Rus, Valantin Stante, Jožef Medveš, Alojzij Bolhar, Anton Gorup, Danilo Modrijan. (Izvestje državne realne gimnazije v Celju 1918/19 – 1927/28, Celje 1928, Ravnateljstvo in Podporno društvo za uboge učence na državni realni gimnaziji).

druga ženska ročna dela. V šolskem letu 1933/34 sta poučevali prvi profesorici dr. Marija Perpar⁶⁵ matematiko in Marija Boršnik⁶⁶ slovenščino in nemščino.

⁶⁵ Dr. Marija Perpar je bila kemičarka, gimnazijska in univerzitetna profesorica, borka za enakopravnost žensk, ki se je rodila 1. januarja 1904 v Tolminu. Po končani maturi na klasični gimnaziji v Ljubljani je študirala kemijo in fiziko na Univerzi v Ljubljani, leta 1929 pa tudi doktorirala. Poučevala je na Poljanski gimnaziji v Ljubljani, od leta 1933 pa do 2. svetovne vojne pa na gimnaziji Celje. Med vojno zaprta zaradi borbe za enakopravnost žensk. Po 2. svetovni vojni se je zaposlila kot profesorica za organsko kemijo in analizo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Kot avtorica je napisala tudi več učbenikov. Umrla je 5. marca 1990 v Ljubljani (Tišler, Prof. dr. Marija Perpar. Vestnik slovenskega kemijskega društva, 1990, št. 4, str. 3-4).

⁶⁶ Marija Boršnik je bila literarna zgodovinarica, univerzitetna profesorica in šolnica, ki se je rodila 24. januarja 1906 v Borovnici. Leta 1925 je končala realno gimnazijo v Ljubljani, 1929 pa diplomirala iz zgodovine slovenske književnosti, primerjalne književnosti s teorijo književnosti in zgodovine slovenskega jezika. Leta 1938 pa je tudi doktorirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Med obema vojnama

no. Po letu 1934 se poveča število profesorice. Poučevale so Eleonora Kernc slovenščino in latinščino, Marija Krečič-Kapler nemščino, srbohrvaščino in jugoslovansko književnost, Vida Pfeifer-Horvat slovenščino in nemščino, Nada Finžgar-Ceranič narodno zgodovino in jugoslovansko književnost, Sabina Wraber-Šonc latinščino, grščino in zgodovino starega veka, Ana Kunič-Jančič nemščino in francoščino, Bogomila Bernik matematiko in fiziko, Eva Stopar slovenščino in srbohrvaščino in Marija Dolgan matematiko. V šolskem letu 1939/40 je bilo med 62 šolskimi učnimi močmi 13 žensk.⁶⁷

je poučevala na gimnazijah na Ptuj, Ljubljani, Celju in Leskovcu v Srbiji. Po 2. svetovni vojni je bila univerzitetna profesorica na oddelku za slavistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. Napisala je številne književne ocene in študije slovenskih književnikov, med njimi Antona Aškerc, Ivana Tavčarja, Frana Celestina, Janka Kersnika, Zofke Kveder in drugih. Umrla je 10. avgusta 1982 na otoku Mljet (Jelen, Literarna zgodovinarica Marija Boršnik, 2012, str. 12).

⁶⁷ Izvestje gimnazije Celje 1939/40, str. 8-14.

Pavšičev razrednik od prvega do tretjega letnika gimnazije je bil profesor Slavko Raič⁶⁸ s pravim imenom Slavko Reich. Dijake je poučeval slovenski jezik in srbohrvaščino. Na celjsko gimnazijo je prišel leta 1919, ob prihodu Pavšiča na gimnazijo leta 1924 pa si je spremenil priimek v Raič.⁶⁹ Ob pedagoškem delu je bil Raič tudi navdušen čebelar in čebelarski društveni delavec. Bil je predsednik celjske čebelar-ske podružnice, kasneje pa je deloval tudi na zvezni ravni čebelarske organizacije. Ob odhodu na novo službeno mesto v Ljubljano leta 1927 se je končalo njegovo pedagoško delo na gimnaziji Celje.⁷⁰

Pavšiča je naravoslovje in botaniko poučeval Srečko Brodar.⁷¹ Kot profesor je dijake poučeval tudi fiziko in matematiko. Leta 1928, ko je Brodar izkopaval na Potočki zijalki in je odkril okostja prazgodovinskih medvedov, se na srečo dijakov ni veliko brigal za predmet in je bil precej odsoten. »Medvedi so popolnoma osvojili njegove možgane,« je zapisal Vladimir Pavšič v svoji avtobiografiji. Brodar je imel navado, ki je bila dijakom zelo všeč. Po opravljenem uvodnem delu šolske ure za katedrom, je pristavil učno knjigo kateremu dijaku v roke. Kolikor je dijak prebral, toliko so se morali do prihodnjic naučiti. Ob branju dijakov se je

Brodar postavil k oknu, gledal zamišljeno in se ni menil zanje. Vladimirju je v spominu ostal zanimiv dogodek, ko so sošolci pripravili dijaka Milutina Zabukovška, da je prebral le en odstavek in ga potem vedno znova prebral. Toda po uri branja je to opazil tudi v svoje misli zatopljeni Brodar in je po tiho prišel za hrbet Zabukovšku in ga prijel za vrat. Ob tem se je ves razred zabaval, smejal se je tudi profesor Brodar.⁷²

Profesor Janko Orožen⁷³ je Pavšiča učil slovenščino v 6. in 7. razredu gimnazije. V 8. razredu gimnazije ga je poučeval tudi filozofijo.⁷⁴ Orožen je na gimnaziji poučeval tudi zgodovino in zemljepis, med izbirnimi predmeti pa tudi ruščino in češčino. Ker je bila slovenščina njegov najljubši predmet, je večkrat prebral šolske naloge pred razredom. Pavšič ga je označil kot človeka velike duše in majhne postave, ki ga je večina šestošolcev gledala od zgoraj navzdol. Z dijaki so ga radi mučili med odmori, ko je bilo prepovedano peti. Ko je bil profesor Orožen dežuren, so se dijaki zmenili med seboj, da so se razdelili v skupine. Ena skupina je začela peti na tej strani šolskega hodnika in ko je prišel do njih, da bi jih utišal, so že molčali, je pa začela peti druga skupina na drugi strani hodnika. Tako je profesor Orožen tekal med dežurnimi odmori od enih do drugih dijakov, vendar brez uspeha.⁷⁵

Najtežje ure pri pouku slovenščine je Pavšič preživljal pri profesorju Ivanu Bračku, ki je njegove

⁶⁸ Slavko Raič s pravim imenom Slavko Reich je bil rojen 25. aprila 1883 na Gomilskem. Zadnje letnike gimnazije je končal v Novem mestu in maturiral leta 1904. Študiral je na univerzi v Gradcu. Proforski izpit je opravil leta 1910, med letoma 1910 in 1914 je poučeval na gimnaziji Mostar, od leta 1914 na gimnaziji Tuzla. Gimnazija Tuzla je bila ukinjena zaradi dijaškega izleta pod vodstvom Alaupovića v Srbijo v času zaostrenih vojnih razmer 1. svetovne vojne. Kasneje je poučeval na državni trgovski v Sarajevu in pomočjo na realki, gimnaziji in mali realni gimnaziji. Umrli je 7. decembra 1967 v Ljubljani (Lilek, Slovenski šolniki v Bosni in Hercegovini. Nova doba, 16. 1. 1933, str. 3 in Slavko Raič, 75-letnik. Slovenski čebelar, 1958, str. 5-6, str. 120-121).

⁶⁹ Lilek, Slovenski šolniki. Nova doba, 16. 1. 1933, str. 3.

⁷⁰ Slavko Raič, 75-letnik. Slovenski čebelar, 1958, str. 5-6, str. 120-121.

⁷¹ Srečko Brodar (1893-1987) je bil slovenski naravoslovec, arheolog, geolog in univerzitetni profesor, ki je raziskoval paleolitske kulturne naselbine na Slovenskem. Odkril in raziskoval je številne paleolitske naselbine na Slovenskem, kot so Potočka zijalka na Olševi, Špehovko, Njivice pri Ra-dečah, Kostanjevica ob Krki in Mornovo zijalko. Leta 1946 je postal univerzitetni profesor za prazgodovino človeka na matematično-prirodoslovni fakulteti v Ljubljani in ustanovil tudi Inštitut za prazgodovino človeka. (Šifrer, V spomin akademiku prof. dr. Srečku Brodarju, Geografski vestnik, 1987, str. 193-195).

⁷² NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 31-32.

⁷³ Janko Orožen je bil slavist, zgodovinar, geograf, arhivist in gimnazijski profesor, ki se je rodil 10. februarja 1891 v Tur-jah nad Hrastnikom. Po končani maturi v Celju je študiral pravo v Pragi, vendar je študij opustil zaradi finančnih raz-mer. Po 1. svetovni vojni je poučeval na I. deški meščanski šoli v Ljubljani, ob tem pa študiral zgodovino in slovenščino ter geografijo s stranskim predmetom na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je diplomiral leta 1922. Kasneje je poučeval 1921-1924 pa na gimnaziji v Murski Soboti. Leta 1924 je prišel na gimnazijo Celje, kjer je poučeval do upokojitve leta 1954. Po veliki poplavi leta 1954, ko je bilo uničenega veliko arhivskega gradiva v Celju, se je lotil celjskega arhivskega vprašanja. Leta 1958 je postal upravnik celjskega mestne-ga arhiva in to funkcijo opravljal do leta 1965. Napisal je tudi več zgodovinskih knjig in razprav o Celju, med njimi Zgodovina Celja in okolice v več knjigah (Goropevšek, Oris življenja in dela Janka Orožna, 2012, str. 13-22).

⁷⁴ SI_ZAC/0845 I. gimnazija v Celju. A. Š. 45, katalog 1929/30 45/156 in katalog 1930/31 45/157.

⁷⁵ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 33-34.

spise in druge naloge iz slovenskega jezika posebej obravnaval. Profesor Bračko je poučeval tudi nemščino in grščino. Če so Pavšičeve spise drugi profesorji slovenščine pohvalili in ocenili z boljšimi ocenami, jih je Bračko sramotil in smešil, ker je Mirko pisal preveč samosvoje in ne po strukturni razporeditvi, kot je to zahteval Bračko. Ob tem je Pavšič dobil malce tudi po duši in mu ni bilo vseeno, da so se dijaki smejali Bračkovim šalam na njegov račun. Povsem drugačne ure slovenščine je Pavšič preživel pri profesorju Gantarju. Dr. Kajetan Gantar⁷⁶ je tudi prebiral njegove spise pred razredom, vendar jih je hvalil in ni sramotil. Dajal jih je za primere odličnega in vzornega pisanja in za vzgled drugim.⁷⁷ Gantar je Pavšiča poučeval slovenščino v zadnjem letniku gimnazije, ko je obstajal en 8. gimnazijski razred.⁷⁸

Zemljepis in zgodovino je učil dr. Roman Savnik⁷⁹ Pavšiča v 4. in 5. letniku gimnazije; januarja 1930 pa je bil premeščen na II. državno gimnazijo v Ljubljano.⁸⁰ Veljal je za profesorja z izrednim znanstvenim znanjem in pristopi. Bil je bolj usmerjen v raziskovalno in znanstveno delo kot delo profe-

sorja. Profesor Branko Rudolf⁸¹ je prišel na celjsko gimnazijo leta 1931 kot suplent kmalu po študiju in to je bila njegova prva zaposlitev. Na gimnaziji v Celju je ostal do avgusta 1934, ko je bil premeščen na državno realno gimnazijo v Novo mesto.⁸² Bil je suhe in blede postave in hodil sključeno. Dijaški so mu pripisovali le kakšen semester življenja, presenečeni pa so spoznali, da je dober športnik, ko je veslal čoln po Savinji. Učil jih je učil higieno, vendar je pri samem predmetu predaval o drugih, življenjskih stvareh. Bil je polihistor. Za dijake je bil izredno zanimiv in njegova predavanja so bila popestritev pustih učnih ur. Med dijaki ni širil strahu okoli sebe, kot nekateri drugi profesorji, temveč je vlival in širil veselje do življenja med dijaki, tudi do šole in drugih vsakdanjih stvari.⁸³

Matematiko ga je poučeval primorski rojak Anton Gorup, ki je na celjski gimnaziji poučeval do avgusta leta 1934, ko je bil premeščen na državno klasično gimnazijo v Ljubljani. Poučeval je tudi fiziko in kemijo, v šolskem letu 1928/29 pa tudi izbirni predmet italijanščino.⁸⁴ Pavšič se ga spominja kot profesorja, ki je zelo užival na neznanju kot znanju dijakov. Z veseljem je zapisoval dvojke v redovalnice, boljše ocene pa z veliko težavo kot kakšen pomiloščenec na sodišču. Nekoč sta se srečala na sokolski veselici v Štorah, kjer je Vladimir pristopil in sta se tudi pogovarjala. Pogovor je nanesel tudi na šolske obveznosti in pisanje testa matematike naslednji dan. Gorup je posredoval nekaj matematičnih nalog in Vladimir jih je zve-

⁷⁶ Kajetan Gantar se je rodil leta 1901 v rudarski družini. Po končani realni gimnaziji v Idriji je študiral slavistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani, leta 1925 pa še doktoriral iz filozofije. Poučeval je na gimnazijah v Ljubljani, Novem mestu in Celju. Leta 1941 ob nemški zasedbi je bil izgnan v Srbijo. Po 2. svetovni vojni je poučeval kot profesor na gimnaziji v Stični. Umrl je 18. aprila 1965 v Ljubljani. (Dr. Kajetan Gantar, *Idrijski razgledi*, 1965, št. 4, str. 144.)

⁷⁷ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 30-31.

⁷⁸ SI_ZAC/0845 I. gimnazija v Celju. A. Š. 46, katalog 1931/32 46/158.

⁷⁹ Roman Savnik je bil slovenski geograf, profesor, krasoslovec in urednik, ki se je rodil 11. februarja 1902 v Ljubljani. Že med študijem geografije je bil soustanovitelj Geografskega društva Slovenije leta 1922 in njegov prvi podpredsednik. Leta 1925 je doktoriral na ljubljanski univerzi. Je avtor geografskih učbenikov in napisal je več razprav s področja geografije, predvsem kraškega površja in kraške hidrografije. Po 2. svetovni vojni je vodil tečaj za profesorske pripravnike v Slavini pri Prestranku, nato pa je postal prvi ravnatelj gimnazije v Postojni. Leta 1953 je vodil Inštitut za raziskovanje Krasa v Postojni. Bil urednik Krajevnega leksikona Slovenije, prispevkov v Primorski biografski leksikon, zbornikov in več geografskih revij. Bil med soustanovitelji geografske revije Geografski vestnik. Umrl 21. oktobra 1987 v Ljubljani (Jurij Kunaver, 85 let dr. Romana Savnika, *Geografski vestnik*, 1987, str. 189-191).

⁸⁰ Izvestje gimnazije Celje, 1929/30, str. 15.

⁸¹ Branko Rudolf je bil pedagog, filozof, kritik, esejist in pesnik, ki se je rodil 31. oktobra 1904 v Slovenskih Konjicah. Po končani klasični gimnaziji v Mariboru je nekaj časa študiral medicino v Zagrebu, nato se posvetil študiju naravoslovja (zoologije in botanike), kjer je diplomiral leta 1930 v Ljubljani. Kot pedagog je poučeval na celjski, mariborski gimnaziji in v Novem mestu. Po 2. vojni je služboval kot urednik lista *Novi čas* v Murski Soboti, poljudnoznanstvene knjižnice pri Slovenskem knjižnem zavodu v Ljubljani in glavni urednik založbe Obzorja. Bil je tudi direktor mariborske Drame, upravnik Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru, večino časa pa je bil ravnatelj Umetnostne galerije v Mariboru. Po vojni je napisal veliko kritik in esejev, ki jih je objavljaval v Ljubljanskem zvonu, Modri ptici, Obzorjih in Sodobnosti. Izdal je tudi filozofske knjige, pesniške zbirke, pa tudi lutkovne igre in pesniške zbirke za otroke. Umrl je 22. aprila 1987 v Mariboru.

⁸² Izvestje gimnazije Celje, 1934/1935, str. 10.

⁸³ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 32-33.

⁸⁴ Izvestje gimnazije Celje, 1933/1934, str. 10.

čer in naslednji dan naštudiral. Učitelj je pri testu naloge hudomušno zamenjal, Vladimir je pisal test iz matematike nezadostno.⁸⁵

Največji pečat in doprinos je Pavšiču v gimnazijskih letih pustil razrednik in učitelj francoščine Jožef Napotnik.⁸⁶ Na gimnaziji je poučeval tudi nemščino. Napotnik ni bil samo vzgled in sorodna duša Pavšiča, ampak tudi njegov zaščitnik in velik ljubitelj literature. Napotnik je bil po karakterju zadržan, korekten in kar je dobrega storil za druge, je obdržal zase. Napotnik je prav tako v gimnazijskih letih ščitil Pavšičeve svobodomiselnosti in levičarske poglede pred ostalimi gimnazijskimi profesorji, ki so začeli tleti v Pavšičevemu razmišljanju.⁸⁷ Pavšič Napotnika ni vzljubil samo zaradi zanimanja za literaturo in pisanja pesmi, ampak je tudi cenil njegovo znanje, širino razmišljanja in njegove človeške kvalitete, kot so bile poštenost, odkritost, zadržanost in preudarno razmišljanje, da ni delal posebne propagande. Pavšič je že kot dijak vedel, da Napotnik piše pesmi, vendar samo za razvedrilo, zlasti tiste miselno prigodniške, ki niso bile za tiskano objavo in so krožile le med znanci. Prvič sta se bolj osebno začela pogovarjati na železniški postaji, kjer sta večkrat kramljala o literaturi, pesniškem izražanju, skupaj pa ju je vezalo tudi zanimanje in navdušenje nad pesmi Franceta Prešerna.⁸⁸

Profesor Karel Zelenik, klicali so ga profesor Z, jih je učil francoščino. Kasneje je poučeval tudi nemščino. Kot profesorja so se ga dijaki bali, bil je strog in resen. Znan je bil po inštrukcijah lastnih dijakov in je dobival dobro plačane honorarje di-

jakov in dijakinj bogatih Nemcev in Celjanov, ki so bili direktorji, obrtniki in višji uradniki, ki so lahko primerno plačali. Kot profesor francoščine se je rad ponorčeval iz francoske kulture in Francozov, namreč bližja mu je bila nemška mentaliteta, jezik in kultura. V gimnaziji si je lahko privoščil marsikaj in dovolil vse, zlasti ker je posojal denar ravnatelju gimnazije Antonu Zupanu.⁸⁹

Ravnatelj gimnazije Anton Zupan je bil tudi profesor latinščine, ob ravnateljski funkciji je poučeval tudi lepopisje. Na mesto ravnatelja je bil imenovan od šolskega leta 1926/27 dalje, ko je zamenjal začasnega vodjo Martina Mastnaka.⁹⁰ Pri pouku je bil strog, neusmiljen in znan po recitalih na pamet. Večina njegovih dijakov si je te zapomnila za vse življenje. Izven šolskega okolja pa je bil drugačen, večino svojega denarja in zaslužka je menda pustil v gostilnah, zlasti »Pri Natku« ob Savinji. Denar si je tudi izposojal od profesorja francoščine Karla Zelenika.⁹¹

V 3. letniku gimnazije je Pavšiča poučeval nemščino Pavel Holeček,⁹² v 7. in 8. razredu pa poleg nemščine še latinščino,⁹³ slovenščino pa dr. Nikolaj Omersa.⁹⁴ Omersa je bil septembra 1928 premeščen

⁸⁵ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 37.

⁸⁶ Jožef Napotnik je bil gimnazijski profesor, prevajalec in tudi literat, ki se je rodil 24. januarja 1886 na Tepanjskem vrhu pri Slovenskih Konjicah. Po končani gimnaziji v Mariboru je študiral germanistiko in francoščino na Dunaju, Pragi in Berlinu. Med letoma 1912 in 1919 je opravljal služno nadomestnega učitelja na realki v Trstu. V Celje je prišel službovat leta 1922 z gimnazije Novo mesto. Med 2. svetovno vojno je bil izgnan v srbsko Jagodino. Prevajal je iz francoščine, predvsem Alfhonsa Daudeta in Julesa Renarda. V izgnanstvu je napisal sonetni venec *Ex ponto*, ki je bil posvečen srbskemu mestu Jagodini. Objavljen je bil po njegovi smrti v Celjskem zborniku leta 1951. Umrl je 11.9. 1947 v Celju (Stalež srednjih in strokovnih šol v Sloveniji, 1925/26, str. 27-28 in Hacin, Jan, Jagodic, Helena, Pintar, Urša in Sernec, Žiga: Literati s I. gimnazije v Celju).

⁸⁷ Novak, str. 161.

⁸⁸ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 35-36.

⁸⁹ Str. 35.

⁹⁰ Izvestje državne realne gimnazije v Celju, 1918/19-1927/28, str. 31.

⁹¹ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 35.

⁹² Pavel Holeček je bil prevajalec in filolog, ki se je rodil v Spodnji Šiški pri Ljubljani. Po končani gimnaziji v Ljubljani je študiral klasično filologijo na Dunaju in napravil državni izpit na univerzi v Črnovicah. Kot učitelj je služboval na gimnaziji v Ljubljani, Moravski Ostravi, Iglavi, Bilskem. Od leta 1919 je poučeval na celjski gimnaziji. V slovenščino je prevajal iz češčine in nemščine, med drugim tudi otroško prozo in pravljice. Prevajal je tudi dela Jacka Londona in Marka Twaina. Med drugim je bil tudi urednik Mladinske knjižnice. Umrl je 22. avgusta 1964 v Zagrebu (Kovačič in Špes, Profesorji – prevajalci s celjske gimnazije, 1990, str. 10-11).

⁹³ SI_ZAC/0845 I. gimnazija v Celju. A. Š. 45, katalog 1930/31 45/157 in A. Š. 46, katalog 1931/32 46/158.

⁹⁴ Nikolaj Omersa je bil literarni zgodovinar in pedagog, ki se je rodil 5. decembra 1878 v Kranju. Po končani gimnaziji v Ljubljani je študiral klasično filologijo in slavistiko na Dunaju in Gradcu. Kot suplent je služboval na gimnaziji v Gorici, na državni realki v Idriji (1909-1912) in državni obrtni šoli v Ljubljani. Med letoma 1920 in 1928 je služboval na celjski gimnaziji. Kasneje je služboval tudi na realki v Ljubljani. Raziskovalno se je ukvarjal s preporodom slovenske književnosti konec 18. stoletja. Sestavil je tudi pomožno učno knjigo za srednje šole z naslovom *Stihoslovje* v Celju leta 1925, drugi del *Stihoslovno oblikoslovje* pa je ostalo

na II. državno realno gimnazijo v Ljubljano. Vinco Levičnik ga je poučeval risanje (danes likovni pouk), junija 1932 je bil upokojen.⁹⁵ Valentin Stante ga je učil matematiko, fiziko, prirodopis (naravoslovje) in higieno.

Telovadba je bila poleg slovenščine Pavšiču najljubši predmet. Pri tem predmetu je bil vedno najbolje ocenjen. Telovadbo ga je učil učitelj veččin Alojzij Bolhar. Med izbirnimi predmeti je imel v drugem in tretjem letniku petje, ki ga je učil Vilko Rus. Po odhodu Rusa je petje poučeval Mavricij Bergant, ki ga je poučeval tudi v šolskem letu 1929/30, po dohodu Savnika tudi zemljepis in zgodovino.⁹⁶ V gimnaziji se je učil tudi ruščine. Kot že poudarjeno, je rad v originalu bral rusko literaturo, predvsem Lermontova in Puškina.⁹⁷ V času med obema vojnama se je na gimnaziji poučeval tudi verouk, odvisno kateri religiji je dijak pripadal. Verouk so poučevali duhovniki ali kaplani. Protestantsko verne dijake je poučeval evangeličanski pastor Gerhard May, pravoslavne pa parohi pravoslavne cerkve v Celju Manojlo Čudič, po njegovi smrti leta 1935 pa Ilija Bulovan. Katoliški kateheti na gimnaziji so bili Anton Cestnik, ki je Pavšiča poučeval verouk v 2. in 3. letniku gimnazije. Vrsto let je verouk poučeval upokojeni profesor Jožef Kardinar.⁹⁸ V višjih letnik ga je poučeval Peter Kovačič. Bil je dobrega srca, pošten človek in mehke duše. Čeprav se Pavšič z verskimi nauki ni strinjal in je katehetu Kovačiču večkrat oporekal, ga ta ni gledal z viška in je bil celo usmiljen do njega. Pavšič ga je spoštoval in cenil njegove pozitivne človeške vrline.⁹⁹

Viri in literatura

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Celje
SI_ZAC/0845 I. gimnazija v Celju 1809-1985
SI_ZAC/758 Železarna Štore

v rokopisu. Umrli je 18. junija 1932 v Kranju (Profesor dr. Omersa Nikolaj, *Izvestje I. državne realne gimnazije v Ljubljani*, 1931/32, str. 68).

⁹⁵ *Izvestje gimnazije Celje, 1932-1933*, str. 2.

⁹⁶ SI_ZAC/0845 I. gimnazija Celje. A. Š. 45, signatura 156, katalog 1929/30 45/156.

⁹⁷ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 25-26.

⁹⁸ SI_ZAC/0845 I. gimnazija Celje. A.Š. 45, katalog 1930/31, 45/157.

⁹⁹ NUK, Ms 1956. Iz avtobiografije, str. 39.

Narodna in univerzitetna knjižnica
NUK MS 1956 Bor Matej, zapuščina

Časopisni viri

Jutro 1925, 1940.

Nova doba 1925, 1931, 1933, 1940.

Slovenski čebelar 1958.

Slovenski gospodar 1936.

Svobodna Slovenija 2012.

Tedenske slike Domovini 1936.

Zbor občanov 1982.

Monografije, članki

Brežnik, Suzana, Lopan, Nina in Vedenik, Tanja: *Dijaki podnajemniki v mestu Celje med obema svetovnima vojnama*. Seminarska naloga. Celje: Poslovno-komercialna šola Celje poklicna in strokovna šola, 2009.

Čeh, Jože in Čeh, Barbara: *Aeroklub Celje – športno letališče Levec od leta 1928-2013*. Celje: Grafika Gracer, 2013.

Dr. Kajetan Gantar. *Idrijski razgledi*, 1965, št. 4, str. 144.

Glavan, Mihael in Komelj, Miklavž: *Stoletni Bor. Matej Bor (1913-1993)*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013.

Goropevšek, Branko: Oris življenja in dela prof. Janka Orožna. V: *Orožnov zbornik*, ob 120-letnici rojstva Janka Orožna. Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2012, str. 13-22.

Hacin, Jan, Jagodic, Helena, Pintar, Urša in Sernec, Žiga: *Literati s I. gimnazije v Celju*. Raziskovalna naloga. Celje: Gimnazija Celje.

Hribar, Jože, Ocvirk, Matej in Cerovac, Matjaž: *Rudarstvo v Savinjski dolini. Izviri naše dediščine*, 8. zvezek. Griže: Etnološko društvo Srečno, 2018.

Izvestje državne realne gimnazije v Celju. 1918/19-1927/28. Ravnateljstvo in podporno društvo za uboge učence na državni realni gimnaziji. Celje: Brata Rode in Martinčič, 1928.

Izvestje državne realne gimnazije v Celju za šolsko leto 1928/29. Ravnateljstvo in podporno društvo za uboge učence na državni realni gimnaziji. Celje: Brata Rode in Martinčič, 1929.

Izvestje državne realne gimnazije v Celju za šolsko leto 1929/30. Ravnateljstvo in podporno društvo za uboge učence na državni realni

- gimnaziji. Celje: Brata Rode in Martinčič, 1930.
- Izvestje državne realne gimnazije v Celju za šolsko leto 1930/31.* Ravnateljstvo in podporno društvo za uboge učence na državni realni gimnaziji. Celje: Zvezna tiskarna, 1931.
- Izvestje državne realne gimnazije v Celju za šolsko leto 1931/32.* Ravnateljstvo in podporno društvo za uboge učence na državni realni gimnaziji. Celje: Brata Rode in Martinčič, 1932.
- Izvestje državne realne gimnazije v Celju 1932-1933.* Celje: Gimnazijsko ravnateljstvo v Celju, Zvezna tiskarna Celje, 1933.
- Izvestje državne realne gimnazije v Celju 1934-1935.* Celje: Gimnazijsko ravnateljstvo v Celju, 1935.
- Izvestje državne realne gimnazije s klasičnimi vzporednicami v Celju za šolsko leto 1939/40.* Celje: Gimnazijsko ravnateljstvo v Celju in Zvezna tiskarna v Celju, 1940.
- Jelen, Tonja:** *Literarna zgodovinarka Marja Boršnik.* Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2012.
- Kajba, Mateja, Mesarec, Barbara in Vengust, Jasmina:** *Karel Jug-osebnost mojega kraja.* Seminarska naloga. Celje: OŠ Hudinja, 1995.
- Kolenc, Petra:** *Od Vladimirja Pavšiča do Mateja Bora- pesnik v spominu sestre Anice in Grgarcev.* V: *Grgarski zbornik*, Grgar: Krajevna skupnost Grgar in Turistično društvo, 2009, str. 269-276.
- Kovačič, Breda in Špes, Irena:** *Profesorji – prevajalci s celjske gimnazije.* Raziskovalna naloga. Celje: Mladi za napredek Celja, 1990.
- Kunaver, Jurij:** *Petinosemdeset let dr. Romana Savnika.* *Geografski vestnik*, 1987, str. 189-191.
- Lenarčič, Emil:** *Profesor Egon Kunje – osemdesetletnik.* *Naši zbori*, 1993, št. 5/6, str. 19.
- Lilek, Emilijan:** *Slovenski šolniki v Bosni in Hercegovini.* *Nova doba*, 16.1. 1933, str. 3.
- Menart, Janez:** *Poslovilne besede na žalni seji v SAZU dne 5. oktobra 1993.* *Sodobnost*, 1993, let. 41, št. 11-12, str. 191-195.
- Novak, Vlado:** *Vladimir Pavšič – Matej Bor* svojemu profesorju Josipu Napotniku. *Celjski zbornik*, 1983, str. 157-163.
- Ocvirk, Matej:** *Primorske družine in priimki na Teharjah in v Štorah.* Teharje: samozaložba, 2015.
- Ocvirk, Matej:** *Društva in društveno življenje na Teharjah.* *Kronika*, 2016, št. 1, str. 91-110.
- Omahen Zlatolas, Majda:** *Ravnatelj I. gimnazije v Celju. V: 200 let I. gimnazije v Celju. 1808/09-2008/09.* Celje: I. gimnazija Celje, 2010, str. 258-274.
- Petrovčič, Vida:** *France Artnak – 70-letnik.* *Zbor občanov*, 1982, št. 1, str. 5.
- Primorski slovenski biografski leksikon.* 2. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1975.
- Primorski slovenski biografski leksikon.* 8. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982.
- Stalež srednjih in strokovnih šol v Sloveniji šolsko leto 1925/1926.* Ljubljana: Profesorsko društvo, sekcija Ljubljana, 1926.
- Šepetavc, Anton:** *Profesorji I. gimnazije. V: 200 let I. gimnazije v Celju. 1808/09-2008/09.* Celje: I. gimnazija Celje, 2010, str. 275-295.
- Šifrer, Milan:** *V spomin akademiku prof. dr. Srečku Brodarju.* *Geografski vestnik*, 1987, str. 193-195.
- Tišler, Miha:** *Prof. dr. Marija Perpar.* *Vestnik slovenskega kemijskega društva*, 1990, št. 4, str. 3-4).
- Žižek, Aleksander:** *Celjska gimnazija v obdobju med letoma 1918 in 1941. V: 200 let I. gimnazije v Celju* (ur. Igor Grdina), 2010, str. 62-91.

Zusammenfassung

„AM MEISTEN GABEN UNS DIEJENIGEN, DIE AM WENIGSTEN VON UNS VERLANGTEN.“

Die Cillier Gymnasialjahre von Vladimir Pavšič

Vladimir Pavšič (1913-1993), mit Künstlernamen Matej Bor, war ein bekannter slowenischer Dichter, Dramatiker, Übersetzer und Literaturkritiker, der seine Kindheits- und Gymnasialjahre in Štore und Celje verbrachte. In die Steiermark kam er als Flüchtling aus dem Küstenland infolge der Kriegszustände im Ersten Weltkrieg, namentlich der Eröffnung der Isonzofront im Jahr 1915, und blieb hier bis zu seinen Studienjahren, die er dann

in Ljubljana verbrachte. Die Anfänge in Štore und Teharje waren schwierig, die Familie lebte in Armut und zog dauernd um, Schüler spöttelten über Vladimir und obendrein war sein Vater Polizist in Štore. Mit der Zeit fügte sich die Familie Pavšič in das Leben in Štore ein, betätigte sich in den örtlichen Vereinen und bekam auch eine bessere und ständige Wohnung. Vladimir war in Štore auch im Turnverein Sokol [Falke] sowie im Schützenverein aktiv.

Matej Bor beschreibt in seiner nach dem Zweiten Weltkrieg herausgegebenen Autobiografie nicht nur seine Kindheit und seine Schultage, sondern auch seine Gymnasialjahre in Celje und seine Studienzeit in Ljubljana. Er charakterisiert in interessanter Weise seine Klassenkameraden und -kameradinnen und Professoren am Gymnasium und benennt und enthüllt Details aus deren Alltagsleben, Arbeit und verschiedenen alltäglichen Ereignissen. Er schloss sich der Meinung anderer Schüler an, dass ihnen diejenigen Professoren am meisten gaben, die sie die Dinge des Lebens lehrten und am wenigsten von ihnen verlangten. Einige Gymnasialprofessoren wurden später auch anerkannte Wissenschaftler, Forscher und auch Literaten, wie Srečko Brodar, Roman Savnik, Janko Orožen, Nikolaj Omersa und Pavel Holeček. Während Pavšič' Gymnasialjahre kamen auch die ersten Professorinnen ans Cillier Gymnasium.

Im Gymnasium waren Pavšič' liebste Unterrichtsgegenstände Slowenisch, Sprachen mit Französisch und Turnen, während Mathematik ein ungeliebtes Fach war. Vladimir war in jungen Jahren ein ausgezeichnete Athlet, ein Geräteturner und Inhaber des Rekordes im Hundertmeterlauf in Štore in der Zwischenkriegszeit. Sportlich betätigte er sich im Turnverein Sokol Štore-Teharje. In seiner Schulzeit blickte er auf die Kinder reicher Bürger und Händler herab und verkehrte lieber mit Schülern aus einfachen Verhältnissen und Mitschülern, die zur Schule pendelten. Am Gymnasium Celje wirkte er in Literaturkreisen und Bühnenstücken mit und war eine Zeitlang auch Obmann der Schülerorganisation Sloga [Eintracht]. In den Schülerzirkeln und -organisationen traf er das erste Mal auf linke Ansichten und freisinnige Ideen und machte sich diese zu eigen. Im Gymnasium war er Mitschüler von später bekannten Persönlichkeit wie

dem Musikpädagogen und Chorleiter Egon Kunej, der Ärztin Damjana Bebler verheiratete Brecelj, dem Juristen und Chorleiter Julij Savelli, dem Juristen und Richter Franc Artnak, der Lehrerin, Ordensfrau und Ingenieurin der Agrarwissenschaften Marija Kodrič, dem Übersetzer und Redakteur von Jugendzeitschriften Rudolf Fajs, dem Neffen des bekannten slowenischen Dichters, Priesters und Archivars Aškerc, Anton Aškerc, und anderen.

Schon sehr früh erwachte und entwickelte sich Vladimir Pavšič' literarische Ader. In seinen literarischen Anfängen schrieb und veröffentlichte er erste Gedichte, Kurzgeschichten, kurze Erzählungen und am Gymnasium auch ein Drama. In seinen Gymnasialjahren hatten der Gymnasialprofessor und Klassenvorstand Josip Napotnik sowie der Gymnasiast Adolf Jakhel, ein Freund aus dem Literaturkreis, großen Einfluss auf ihn. Während seiner Gymnasialzeit las er die große russische und französische Literatur, und der slowenische Schriftsteller und Dramatiker Ivan Cankar war ihm ein besonderes Vorbild.

Schlagwörter: *Vladimir Pavšič, Matej Bor, Štore, I. Gymnasium Celje*